

№ 19 (516)
Май 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Уганараванне: пераможцы конкурсу бібліятэкараў –** стар. 2
- ☞ **Юбілей: Купалаву Дому – 70 гадоў –** стар. 4
- ☞ **Асоба: музыка і фалькларыст Зміцер Сідаровіч –** стар. 7

Маладыя гаспадары цэнтра нацыянальнай культуры «Сялянская хатка» (гімназія № 4 г. Мінска) пад час гарадскога семінару кіраўнікоў школьных музеяў

Падрабязней – на стар. 3

На тым тыдні...

✓ 12 мая ў рамках сумеснага праекта «Літаратурнае падарожжа» адбылося выязное мерапрыемства Дзяржаўнага музея гісторыі і Саюза пісьменнікаў Беларусі па мясцінах, звязаных з радаводам выдатнага рускага пісьменніка Фёдора Дастаеўскага. Хаця сам пісьменнік ніколі не жыў у Дастоеве, паходжаннем ён глыбока звязаны з беларускім Палесsem.

Цікава, што да 1960-х гадоў пра сувязь іванаўскай вёскі з імем вядомага пісьменніка здагадвалі толькі мясцовыя краязнаўцы. Апошнім жа часам уздымаецца пытанне аб адраджэнні сядзібы продкаў Ф. Дастаеўскага. Праведзеная значная праца, якая дае магчымасць уявіць, як выглядаў маёнтак, што належаў роду.

✓ 13 мая ў мінскім Палацы мастацтва адкрылі рэспубліканскую мастацкую выстаўку «Under 35» («Да 35-ці»), падрыхтаваную секцыяй маладых мастакоў і мастацтвазнаўцаў Беларускага саюза мастакоў.

На ёй можна пазнаё-

міцца з новымі імёнамі маладых таленавітых мастакоў, іх арыгінальнымі творами. Тут сплятаюцца актуальны кантэкст сацыяльных і гістарычных працэсаў, апасродкаванасць, протасць творчых выказванняў, фарматворчасць і спробы пазбавіцца ад навізаных стэрэатыпаў.

Выстаўку можна наведаць да 25 мая.

✓ 13 мая ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ў межах музычна-літаратурнага фальк-праекта «Творыцца песень мільён» адбыўся выступ этнафольк гурта «GUDA», пад час якога наведнікі навучыліся скакаць лявоніху, кавалю, грачанікі, польку-какетку, польку-труску ды іншыя танцы.

15 мая ў музеі прайшло мерапрыемства, прымеркаванае да Міжнароднага дня сям'і, пад час якога для бацькоў і для тых, хто толькі збіраецца імі стаць, адбыліся навучальныя лекцыі. А для дзетак стварылі інтэрактыўную прастору з майстар-класам «Ствараем радавод сям'і», «Кінатэатр для самых маленькіх», паэтычнае караоке, электронныя пазлы і падарожжа па мема-

рыяльных пакоях музея «У госці да дзядзькі Янкі».

✓ 15 мая ў Інстытуце культуры Беларусі правялі прэсканферэнцыю «Праблемы захавання і перадачы асабістых архіваў пісьменнікаў-сучаснікаў: лёс архіва-бібліятэкі Уладзіміра Конана» і творчую сустрэчу з калегамі і вучнямі патрыярха беларускай філасофіі, гісторыка і літаратурнага крытыка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, прымеркаваную да 80-годдзя з дня нараджэння.

У цэнтры ўвагі – лёс архіва-бібліятэкі пісьменніка, уратаванага дзякуючы супрацоўнікам інстытута і неаб'якавымі грамадзянамі.

Пад час мерапрыемства адбылася прэзентацыя матэрыялаў архіва-бібліятэкі, сярод якіх аўтарскія рукапісы і машынапісы кніг і артыкулаў пісьменніка, яго перапіска з вядомымі людзьмі XX ст., дакументы, унікальныя рабочыя матэрыялы з камандзіровак У. Конана ва ўстановы замежжа, кнігі з аўтографамі, творы замежнай літаратуры, калекцыя перакладных слоўнікаў, асабістыя рэчы, старадрукаваныя выданні, фотаздымкі і іншыя прадметы музейнага значэння.

Удзел у мерапрыемстве ўзялі спецыялісты Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Дэпартаменту па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь, Інстытута філасофіі, Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, сябры і калегі У. Конана.

✓ 16 і 17 мая ў мінскім Палацы мастацтва адбыўся рок-спектакль «Малевіч – партрэт у двух вымярэннях».

Першае вымярэнне – гэта праца Казіміра Малевіча, якія выяўляюць асобу, шлях і пасланне, што за-

ключае ў сабе, як у сферы, вымярэнне другое.

Другое – дзеянне спектакля, дзе сплятаюцца вершы Данііла Хармса і Казіміра Малевіча, музыка і песні Уладзіміра Цвікі, персанажы, створаныя актэрамі, сабраныя ў адзіную сістэму вобразаў і знакаў, якія дазваляюць глядачу сузіраць, суперажываць, а ў выніку – пражыць гісторыю росту чалавека.

✓ 17 мая ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылі персанальныя выстаўкі жывапісу мастакоў Алега Арлова і Аляксандра Ісачова. У экспазіцыі прадстаўлена каля 100 працаў творцаў, некаторыя выстаўляюцца ўпершыню.

Выстаўкі можна наведаць да 29 чэрвеня.

Пра міхулае
Сёхня
Дзеля будучыні

падпісныя індэксы:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Сябры!
Ужо можна
падпісацца
на газету
на 2-е паўгоддзе
2014 года

VIII Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня»

3 прэс-рэліза

Сёлета з 19 па 22 чэрвеня ў г.п. Акцябрскі пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Гомельскага абласнога выканаўчага камітэта, Акцябрскага раённага выканаўчага камітэта, грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры» адбудуцца заключныя мерапрыемствы VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня».

Фестываль праходзіць з канца 1990-х гг. з мэтай падтрымкі народнай творчасці, захавання рэгіянальнай і мясцовай мастацкай культуры, выяўлення і далучэння да фестывальнага руху новых фальклорных калектываў, пераемнасці нацыянальных культурных традыцый, выкарыстання народнай спадчыны ў выхаванні моладзі, далучэнне яе да культуры свайго краю.

«Берагіня» – унікальны ў дзяржаве і самабытны фестываль, які за перыяд свайго існавання ператварыўся ў важную падзею культурнага жыцця Беларусі. Яго ўдзельнікі – найлепшыя дзіцячыя фальклорныя калектывы і аўтэнтчныя гурты краіны, а таксама са-

мабытныя маладзёжныя калектывы з суседніх краінаў.

У дні фестывалю пройдуць конкурсныя спаборніцтвы танцавальных параў, турнір дзіцячых фальклорных калектываў, канцэртныя выступленні фальклорных гуртоў і асобных выканаўцаў, свята «Купалле», кірмаш народных умельцаў, майстар-класы. Удзельнікаў фестывалю чакае насычаная культурная праграма.

За 4 фінальныя дні пройдзе больш за 20 мерапрыемстваў. Аднак якасці выступленняў і прэзентацыяў мастацкіх праграмаў паставіць экспертны Савет, які складаецца з вядомых навукоўцаў і дзеячаў культуры і мастацтва Беларусі.

Асвятляць фестывальныя падзеі мяркуецца тэлебачаннем, а таксама на старонках перыядычнага друку: газеты «СБ. Беларусь сегодня», «Рэспубліка», «Культура», «Звязда», «Беларуская ніва», «Гомельская праўда», часопісы «Алеся», «Роднае слова» і інш. Вядома ж, фестывальныя дні знойдуць адлюстраванне і на старонках «Краязнаўчай газеты».

Чакаем на Рудабельшчыне!

«Берагіня» ўпэўнена крочыць па рудабельскай зямлі ўжо 14 гадоў, далучае творчыя калектывы з усіх рэгіёнаў Беларусі ды за межжа. Гэта прыклад для пераймання вынікаў засваення культурнай спадчыны менавіта дзецьмі і моладдзю. Адметнасць фестывалю ў тым, што ён грунтуецца на прыцыпах народнай педагогікі, з'яўляецца эталонам у падыходзе да захавання і трансляцыі народных скарбаў продкаў (мастацтва, рамёстваў, музыкі, традыцыяў, танцаў, розных відаў фальклору).

У сучасную эпоху татальнай урбанізацыі грамадства праблема нацыянальнага адраджэння культурнай спадчыны набывае асаблівае значэнне. Імклівы прагрэс, цывілізацыйныя вынікі робяцца сёння перашкодамі на шляху духоўна-энергетычнай плыні, парушаючы працэс душэўных і духоўных зносінаў людзей у грамадзе, з Прыродай. У гэтым складаным і супярэчлівым працэсе фестываль супрацьстаіць націску постмадэрнізму, псеўдакультуры, інфармацыйнай плыні, што апошнімі дзесяцігоддзямі льецца з тэлеэкранаў, праз інтэрнэт, гучыць на шматлікіх радыёстанцыях.

Ужо цяпер у раёне вырашаюцца канкрэтныя арганізацыйныя пытанні па падрыхтоўцы і правядзенні чарговай «Берагіні», якая ладзіцца ў адпаведнасці з планам мерапрыемстваў па рэалізацыі Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь.

Такім чынам, з 19 па 22 чэрвеня Рудабелка чакае гасцей!

*Людміла ВЯРБІЧ,
загадчыца аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Акцябрскага раённага бібліятэкі*

14 мая ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі падвялі вынікі XXII Рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры», які праводзіцца штогод сярод публічных бібліятэк краіны. Праходзіў конкурс у два этапы: першы – на абласным узроўні, другі – на рэспубліканскім (фінал). За перамогу змагаліся як гарадскія (раённыя), так і сельскія бібліятэкі ў чатырох намінацыях («За значны ўклад у выхаваўчую працу з падрастаючым пакаленнем», «За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы», «За пошукавую і даследчую працу», «За падтрымку і развіццё чытання»). Пераможцаў вызначала кампетэнтнае журы, якое складалася з прадстаўнікоў ад кожнай вобласці, НББ, Міністэрства культуры і грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры».

літаратуразнавец В.Е. Бурносаў»; 2 месца – Дабейская сельская бібліятэка Шумілінскай ЦБС за працу, прысвечаную гісторыі бібліятэкі ў кантэксце гісторыі вёскі; 3 месца – Вайцяшынская сельская бібліятэка Бярозаўскай ЦБС, якая зрабіла велізарную працу для краязнаўства Вайцяшышчыны. А Жухавіцкая бібліятэка-інфармацыйны цэнтр Карэліцкай ЦБС атрымала судышальны прыз.

У намінацыі «За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы»

набаковую інавацыйную працу: ад правядзення семінараў да стварэння ўласнымі сіламі музея Дугі Струвэ, прысвечанага ёй ілюстраванага календара і інш. 2 месца – Цемналеская бібліятэка-філіял Дрыбінскай ЦБС.

Цікавай была намінацыя «За значны ўклад у выхаваўчую працу з падрастаючым пакаленнем», у якой пераможцамі на гарадскім узроўні сталі: 1 месца – Крычаўская раённая дзіцячая бібліятэка, якая асабліва вызначылася

мы для дзяцей. Якубаўшчынская сельская бібліятэка Лёзненскай ЦБС атрымала заахвочванне.

І пераможцамі ў намінацыі «За падтрымку і развіццё чытання» сталі: 1 месца – Баранавіцкая цэнтральная гарадская бібліятэка імя В. Таўлая за папулярнае беларускае кнігі (праца бібліятэкі была высока адзначаная ўсімі членамі журы); 2 месца – Гомельская гарадская бібліятэка імя А.І. Герцэна; 3 месца – Горацкая ЦРБ. Сярод сельскіх бібліятэк у гэтай намінацыі найлепшымі былі прызнаныя Трасцінская сельская бібліятэка Хоцімскай ЦБС – 1 месца; Клімаўскай сельская бібліятэка Гомельскай РЦБС – 2 месца за шматлікія праекты па развіцці чытання; 3 месца – Ждановіцкая сельская бібліятэка Мінскай ЦБС. Бібліятэка – цэнтр нацыянальнай культуры пасёлка Юбілейны Ваўкавыскай РЦБС атрымала заахвочванне.

Такім чынам, па выніках падведзеных у чатырох намінацыях, Брэсцкая вобласць стала нефармальным лідарам гэтага конкурсу (усе прапанаваныя матэрыялы занялі прызавыя месцы).

Сэлетнія працы былі высока адзначаныя членамі журы як з пункту гледжання велізарных намаганняў бібліятэкараў (а часам гэта нават адзін бібліятэкар, які можа правесці якаснае навуковае даследаванне самастойна), так і крэатыўнага падыходу да бібліятэчнай справы, яе карэкціроўкі, інавацыйнасці і паліпшэння.

сваімі праграмамі па папулярна-рызацыі роднага слова і прыцягненні дзяцей да чытання; 2 месца – Дзятлаўская ЦРБ, якая прадставіла дыск, прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне. Лепельская ЦРБ атрымала судышальны прыз у гэтай намінацыі. Сярод сельскіх бібліятэк пераможцамі сталі: Санюкоўская сельская бібліятэка Ельскай ЦБС за выключны краязнаўчы праект (1 месца); 2 месца – Ізбіноўская сельская бібліятэка Вілейскай ЦБС за шматлікі матэрыял, прадстаўлены на электронных носбітах, які выкарыстоўваецца пры працы з дзедзьмі і падлеткамі; 3 месца – Рэчкаўская сельская бібліятэка Магілёўскай раённай сеткі публічных бібліятэк за клуб па інтэрнэце для дзяцей «Маладзічок» і іншыя мэталы прагра-

Хацелася б толькі дадаць, што не варта, каб гэтыя працы пасля правядзення конкурсу вярталіся дахаты і клаліся на паліцы. Неабходна прыдумаць, як правільна скарыстоўваць гэты матэрыял (гістарычны, краязнаўчы, інавацыйны і г.д.), як яго папулярна заваць не толькі сярод мясцовага насельніцтва, але і каб бібліятэкары маглі дзяліцца інфармацыяй і вопытам не толькі на старонках прафесійнага друку.

Наста КАДЫПРЫБ, фота аўтара

Вынікі падвялі, пераможцаў вызначылі

Журы называе пераможцаў

Сёлета на фінальны тур 33 бібліятэкі прадставілі 34 працы (пераможцы абласных тураў). Ганаровыя граматы і грашовыя прэміі за першыя тры месцы прысуджаліся ў эквіваленце 50, 40 і 30 базавых велічыняў. Не засталіся без увагі журы і працы, што не патрапілі ў першую тройку: яны былі ўганаваныя судышальнымі заахвочваннямі ў памеры 10 базавых велічыняў.

Не лішнім будзе адзначыць, што сельскія бібліятэкі ў некаторых выпадках былі лепей падрыхтаваныя за гарадскія – як знешнім аздабленнем, так і інфарматыўным нааўненнем працаў. Ды й дзіўным і незразумелым застаўся той факт, што сталічныя бібліятэкі праігнаравалі конкурс.

Вынікі ў кожнай намінацыі падводзіліся асобна для бібліятэк горада (раённага цэнтра) і для сельскіх бібліятэк. Таму ў кожнай намінацыі было збольшага па 6 пераможцаў.

Такім чынам, у намінацыі «За пошукавую і даследчую працу» пераможцамі сталі: 1 месца – Дзяржынская цэнтральная раённая бібліятэка (ЦРБ), адзначаная шыкоўнай працай, прысвечанай Адольфу Янушкевічу; 2 месца – Іванаўская ЦРБ, якая падрыхтавала і па-мастацку аздабіла

папкі і дыялектычны слоўнік лабарскай гаворкі, склала гісторыю мястэчка Лабары і інш.; 3 месца – Дубровенская ЦРБ за працу «Зніклія старонкі Дубровенскага летапісу». Сярод сельскіх бібліятэк у гэтай намінацыі першае месца атрымала Цяцерынская сельская бібліятэка Круглянскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы (ЦБС) за альбом «Наш славуты зямляк

сярод гарадскіх бібліятэк 1 месца ў Барысаўскай ЦРБ імя І.Х. Каладзева за папулярна-рызацыю сваёй працы і літаратуры праз сацыяльныя сеткі; 2 месца – Асіповіцкая ЦРБ; 3 месца – Астравецкая ЦРБ. А вось сярод сельскіх бібліятэк у гэтай намінацыі былі прадстаўленыя толькі дзве бібліятэкі. 1 месца атрымала Гальшанская сельская бібліятэка Ашмянскай ЦБС за роз-

Семінар

Любячае сэрца стварае патрыятычны светапогляд

На чарговы гарадскі семінар кіраўнікоў музеяў устаноў адукацыі Мінска, тэмаю якога была «Музей як сродак патрыятычнага выхавання навучэнскай моладзі», сёлета збіраліся ў сталічнай гімназіі № 4. Тут шмат гадоў працуе музей этнаграфіі Беларусі і гісторыі гімназіі «Мой родны кут» і Цэнтр беларускай нацыянальнай культуры (ЦБНК) «Сялянская хатка». Гаспадарам было што паказаць, падзяліцца досведам працы.

Праграма была насычаная – апроч выступленняў прадстаўнікоў арганізацыяў і ўстаноў, што займаюцца дзіцяча-юнацкім турызмам, свае таленты паказалі ўдзельнікі ўзорнага харэаграфічнага ансамбля «Дзяніца», якім кіруюць Наталля і Анатоль Струевы, леташнія выпускніцы ўстановы Наталля Казімірская і Васіліса Сазоненка, вучні шостых класаў, якія прадэманстравалі фрагмент мастацкай кампазіцыі, заснаванай на фальклоры.

Прапаную вытрымкі з выступленняў пад час семінара.

Ганна Сажнева, загадчык аддзела краязнаўства Мінскага дзяржаўнага турысцка-экалагічнага цэнтра дзяцей і моладзі адзначыла, што цягам года школьнікі нямаю зрабілі ў галіне краязнаўства, а ў горадзе адкрытыя новыя музеі:

– У Фрунзенскім раёне быў адкрыты музей-пакой маці і музей воінаў-інтэрнацыяналістаў у СШ № 2. У СШ № 50 (Цэнтральны раён) адкрыты пакой воінскай славы.

Аляксандра Кравец, загадчыца аддзела краязнаўства Рэспубліканскага цэнтра экалогіі і краязнаўства:

– За год ад мінулай падобнай сустрэчы прайшлі краязнаўчыя чытанні, конкурс маладых экскурсаводаў музеяў устаноў адукацыі ды іншыя мерапрыемствы. У горадзе 109 музеяў устаноў адукацыі, у краіне іх – 1 459; расце колькасць са званнем «народны». Музеі ўстаноў адукацыі і музеі ў сістэме культуры маюць розныя функцыі. Мы выконваем заказ дзяржавы па выхаванні моладзі на аснове створанага самімі, а ўстановы сістэмы культуры найперш займаюцца захаваннем экспанатаў. Істотна таксама, што мы працуем на грамадскім грунце, бо асноўная праца настаўніка – вучыць дзяцей. Сумесна з Міністэрствам культуры створаны дакумент аб дзейнасці музеяў устаноў адукацыі.

У 2012 г. мы павінны былі даць інфармацыю аб наяўнасці ва ўсіх музеях сістэмы адукацыі музейных прадметаў – гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Зноў-такі, мы не прафесіяналы, мы не можам вызначыць, ці з'яўляецца канкрэтны прадмет такой каштоўнасцю. Былі прапановы аб стварэнні адмысловай камісіі з прадстаўні-

коў Міністэрства адукацыі, школьных музеяў, раённых уладаў, супрацоўнікаў музеяў сістэмы культуры. Такі ліст быў адпраўлены больш года таму. Дарэчы, яшчэ ў 2002 г. было пісьмо аб ака-

А. Жураўскі, А. Калтовіч, А. Кравец і Г. Сажнева пад час семінара

занні метадычнай дапамогі музеяў устаноў адукацыі музейнаму сістэмы культуры. У межах краіны аказалася, што да нашых музеяў музеі сістэмы культуры ставяцца па-спажывецку. Прыкладам паразумення паміж сістэмамі заўсёды было супрацоўніцтва ў Гродзенскай вобласці, як і на Брэстчыне і Гомельшчыне, а вось на Магілёўшчыне чамусьці такога паразумення няма, узнікаюць праблемы ў Мінскай вобласці. Бывае, адкрываецца ў раёне новы дзяржаўны музей, і яго адміністрацыя «накладвае лапу» (прабачце за выраз) на школьны. Шмат выпадкаў мы разглядалі, калі яны забіралі экспанаты са школьных музеяў. Гэта недапушчальна, бо ідзе супраць закона. Цяпер у гэтым пытанні наладжваецца ўзаемапаразуменне з Міністэрствам культуры. Хаця ёсць і свежы прыклад. У Слаўгарадзе ствараецца музей і кіраўніцтва прыйшло ў дом дзіцячай творчасці з патрабаваннем забраць экспанаты ў новы раённы краязнаўчы музей. І яшчэ. Акцэнт у краязнаўчым кірунку мы робім на тое, як удзельнічаюць непасрэдна

дзеці ў мерапрыемствах. Звярніце ўвагу: апроч таго, што вучні даследуюць нешта, вывучаюць – потым яны абараняюць свае працы. Нам не патрэбны рэжысёрскія ды тэхнічныя «навароты». Мы не глядзім на тэхнічныя нюансы – нам патрэбнае бачанне аб'ектаў дзецьмі, і гэта можна зняць нават мабільнікам. Ацэньваецца менавіта ўдзел школьнікаў – як яны прадставілі пачынае.

Марыя Бяспалая, загадчык кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, доктар гістарычных навук, прафесар:

– Найперш хачу сказаць, што захапляюся і нізка кланяюся за ўсё, што вы самаахварна робіце. Паверце,

што сваім студэнтам я заўсёды раскажваю пра такую самаахварную працу. Бо музейшыку гэтая дзейнасць павінна запасці ў душу, інакш – адпрацуе два гады і пойдзе. Па-другое, мне падабаецца ваша гімназія за беларускасць, за жаданне выхаваць патрыётаў Бацькаўшчыны. Але хачу сказаць аб такой праблеме. Мы не можам размяркоўваць сваіх выпускнікоў ва ўстановы адукацыі, хаця ў нас выпускаюць спецыялістаў мастацка-культурнай дзейнасці, ёсць у іх вузенькая спецыялізацыя музейная. Пачалі мы таксама набіраць на спецыяльнасць, звязаную з турызмам – фактычна краязнаўчая спецыяльнасць. Калі толькі пачыналі, нам казалі, што такія спецыялісты вельмі патрэбныя, цяпер жа выпускнікоў мы не можам размяркоўваць ва ўстановы сістэмы адукацыі. Хаця было б добра, каб прыехаў у школу ці каледж малады спецыяліст і пачаў на практыцы скарыстоўваць атрыманыя ў нашым універсітэце веды.

Людміла Крыловіч, кіраўнік музея СШ № 60:

– Дакрануцца да мінула-

га можна ў школьным краязнаўчым музеі. Каб не пачуць ад вучняў нечага кштальту «а мы ўсё гэта ведаем», трэба пастаянна шукаць спосабы падачы інфармацыі, абапірацца на іх зацікаўленні. Толькі праз унутранае суперажыванне, а магчыма – праз унутраны канфлікт, адбываецца станаўленне асобы. Таму краязнаўчую працу трэба пачынаць з вывучэння блізкай навучэнцу прасторы. Найбліжэй – сям'я і школа, безумоўна, мясцовасць, дзе яны жывуць. Таму мы найперш займаемся вывучэннем сямейных традыцыяў, зборам інфармацыі пра гісторыю школы, даследаванні прылеглых да яе тэрыторыяў Маскоўскага раёна. Бо краязнаўства – найперш краялюбства. Мы ствараем сямейныя летапісы, у якіх прасочваюцца павязі сям'і з гісторыяй роднага краю. Вынікам сталі інфармацыйны стэнд «Маскоўскі раён учора, сёння, заўтра», буклет, прысвечаны людзям, якія працуюць у нашай «зялёнай гаспадарцы», летапіс Маскоўскага раёна, распрацавалі экскурсійны маршрут па ваколіцах школы (яго мы друкавалі ў «Беларускім гістарычным часопісе»). Вядома ж, дакументы, сведчанні прамінулых эпохаў застаюцца ў сям'і, мы іх толькі вывучаем. Але і гэта дае вучням разуменне, што мы шукаем цікавосткі за морамі, але вельмі шмат адметнага знаходзіцца ў іх дома, варта толькі ведаць і зберагаць. Дзякуючы конкурсам кштальту «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» мы звяртаемся да момантаў, на якія раней, можа, не ставала часу. Таму прастора музея – прастора неадкрытых і неспасцігнутых ведаў. А грамадзянска-патрыятычнае выхаванне – працэс інтымны, вымераць які немагчыма, галоўнае, каб яно выспявала ў сэрцы.

Андрэй Жураўскі, кіраўнік музея СШ № 19:

– Наша школа імя Янкі Купалы сама з'яўляецца музейным аб'ектам, установа паводле дакументаў існуе з 1919 г., будынак узведзены ў 1936 г. Мы ўсе працуем у музеях, але не думаем, хто будзе ісці за намі. Так сталася, што калі папярэднія кіраўнікі сышлі, то кіраўніцтва давалося мне ўзяць на сябе. Напачатку многае было незвычайным і новым. Хачу зазначыць, што ў нас усе прадметы арыгінальныя, гістарычныя, знойдзеныя нашымі вучнямі. Цікава, што ў памяшканні, дзе цяпер знаходзіцца зала баявой славы, у часе вайны была нямецкая камендатура (працавала тады і школа). У кожнай зале нашага музея створаная свая лабараторыя, дзе з экспанатамі працуюць школьнікі, даследуюць іх, шукаюць новыя звесткі. Я хачу адзначыць: патрыёт – асоба эма-

цыйная, а музей – таксама эмоцыя. Таму мы аб'ядноўваем гэтыя два моманты: у кожнай зале ёсць прадметы, якія можна кранаць рукамі. Праводзім мы таксама музейныя тыдні, калі адзначаем Каляды ды іншыя святы, праводзім розныя конкурсы, выступаюць вучні. Ёсць у нас традыцыя: 10 лютага адзначаем дзень памяці настаўнікаў, якія працавалі тут і сышлі з жыцця. Напярэдадні Дня Перамогі для вучняў пачатковых класаў мы праводзім конкурс малюнка: дзеці малююць салют, а потым выстаўляем найлепшыя працы. Калі ваш музей выклікае эмоцыю, то лічыце, што ў вас правільны музей. І ў нас з вамі самая эмацыйная праца.

Алена Калтовіч, намеснік дырэктара па навучальнай працы гімназіі № 4:

– Мы заўсёды радыя гасцям. І кожная сустрэча не абыходзіцца без экскурсіі ў музей і цэнтр «Сялянская хатка». У нашай гімназіі краязнаўства – найважнейшы складнік патрыятычнага выхавання грамадзяніна. Ужо створаная цэлая сістэма і навучальнай, і выхаваўчай працы. Для гэтага мы за дзейнічаем нашыя музеі і цэнтр. Цягам усяго навучальнага года штомесяц мы праводзім на базе цэнтру разнастайныя мерапрыемствы, якія арганізуюць вучні на чале з настаўнікамі. Экспазіцыю музея папаўняюць і вучні, і мясцовыя жыхары, нешта мы знаходзім пад час краязнаўчых паходаў і экспедыцыяў.

Наталля Краўцова, настаўніца малодшых класаў гімназіі № 4:

– Мы павінны ўсведамляць, што патрыятызм ад розуму не бывае. Ён толькі ад душы. Бо любячае сэрца стварае патрыятычны светапогляд. Тры гады таму я атрымала ўзнагароду Мінгарвыканкама менавіта праз гэты падыход: як мага болей надаваць увагі патрыятычнаму выхаванню вучняў малодшых класаў, ставіць гэта ў аснову. Я адмыслова зрабіла акцэнт на рэгіянальных асаблівасцях мясцовасці, дзе знаходзіцца школа. Пачуццё любові і павагі да Радзімы пачынаецца з любові да таго, што поруч – сям'я, двор, школа, мікрараён... У святкаванні традыцыйных святаў лічу неабходным скарыстоўваць вусную народную творчасць, бо з часам дзеці самі імкнуцца складаць вершы ды апавяданні пра свой куточак, маляваць. Дзеці спрабуюць складаць свае радаводы і сямейную Кнігу памяці, вандруюць па сямейных альбомах, разгадваюць сакрэты свайго прозвішча.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

На месцы дома Песняра

Музею Янкі Купалы – 70!

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы створаны 19 мая 1944 г. пры Акадэміі навук БССР і да 1962 г. уваходзіў у яе сістэму. Першым дырэктарам музея 31 чэрвеня 1944 г. была прызначаная жонка Янкі Купалы Уладзіслава Луцэвіч. У гэтым жа годзе для патрэбаў установы быў адведзены трэці паверх Дома прафсаюзаў на плошчы Свабоды, 23. Тут 20 верасня 1945 г. была адкрытая выстаўка аб жыцці і творчасці Янкі Купалы, якая дазволіла пазнаёміць першых наведнікаў са спадчынай паэта.

Ад 1945 г. навукова-даследчая дзейнасць музея была скіраваная на камплектаванне матэрыялаў і прадметаў музейнага значэння з мэтай стварэння

пастаяннага музейнага збору, фармавання экспазіцыі і выставак, складання бібліяграфічных даведнікаў, і правядзенне навукова-даследчай працы, звязанай з жыццём і творчасцю класіка беларускай літаратуры. Супрацоўнікі найхутчэй імкнуліся ажыццявіць асноўную мэту – стварыць пастаянную экспазіцыю музея. Усё ўскладнялася тым, што дом Янкі Купалы згарэў у першыя дні вайны, а разам з ім загінулі багаты архіў і бібліятэка паэта. У вайну згінуў і той архіў песняра, які ён перадаў дзяржаўнай бібліятэцы.

Летам 1949 г. была прынятая Пастанова Савета Міністраў БССР аб пераводзе музея Янкі Купалы ў асобны будынак па вуліцы Энгельса, 27. Пасля рамонту тут у маі 1951 г. была створа-

ная першая стацыянарная музейная экспазіцыя, якая прадэманстравала нешматлікія матэрыялы, сабраныя пад час Вялікай Айчыннай вайны і ў першыя пасляваенныя гады. Яны дазволілі адлюстравать толькі дзве асноўныя тэмы ў творчасці паэта: «Янка Купала – паэт і драматург» і «Янка Купала ў выяўленчым мастацтве». Пастановай Савета Міністраў БССР ад 4 жніўня 1945 г. было вырашана ўзвесці асобны будынак для музея, аднак толькі ў 1956 г. ён быў уключаны ў генеральны план забудовы Мінска. 9 лістапада 1959 г. Літаратурны музей Янкі Купалы пераехаў у свой будынак па вуліцы яго імя. У музеі працавала экспазіцыя, прысвечаная жыццю і творчасці паэта (праіснавала да пачатку 1970-х гг.). У выніку рэарга-

нізацыі Акадэміі навук БССР у 1962 г. музей перайшоў у падпарадкаванне Міністэрства культуры БССР.

У 1973 г. супрацоўнікі музея пачалі працу над новым экспазіцыйным праектам, дзе акрамя літаратурнай часткі прадугледжвалася мемарыяльная: фрагмент пецяярбургскай кватэры Янкі Купалы, гасцеўня і кабінет у доме паэта ў Мінску, куток маскоўскай кватэры мастака Елісеева і інш. Новая экспазіцыя была створаная за два гады, і ўжо 5 мая 1976 г. яе ўрачыста прадставілі наведнікам.

Да 125-годдзя паэта ў 2007 г. былі адноўлены залы, прысвечаныя тэмам «Жыццё і дзейнасць Янкі Купалы ў час Вялікай Айчыннай вайны. Таямніца яго смерці» і «Пецяярбургскі перыяд ў жыцці паэта». А да 130-годдзя з дня нараджэння 3 жніўня 2012 г. адбылося ўрачыстае адкрыццё новай профільнай экспазіцыі «Шляхі».

Сучасны Літаратурны музей Янкі Купалы мае філіялы ў вёсках Акопы, Вязынка, Ляўкі і Яхімоўшчына.

Падрыхтавала Наста КАДЫГРЫБ

Падзеі ў Беларусі пабачаць суседзі

35 мая перасойная выстаўка «Беларусь у Першай сусветнай вайне», арганізатарам якой з'яўляецца Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь, экспануецца ў Літве. Зараз яна знаходзіцца ў Клайпедзе ў Цэнтры нацыянальных культур, а раней яе маглі бачыць жыхары і наведнікі Вільні, дзе адбылося ўрачыстае адкрыццё ў гімназіі імя Францыска Скарыны.

Трэба нагадаць, што ў пачатку лютага і цягам месяца выстаўка «Беларусь у Першай сусветнай вайне», прысвечаная трагічнай гісторыі нашай краіны ў пачатку XX стагоддзя, экспанавалася ў НГМБ.

Выставачны праект складаецца з чатырох раздзелаў, што апаўдаюць пра лёсы простых людзей, падхопленых вяхорам гісторыі. Дакладныя копіі фотасведчанняў той эпохі паказваюць мірны і ваенны час, жыццё гарадоў і вёсак, раскрываюць планы стварэння новага тэрытарыяльнага аб'яднання «Ober Ost», ілюструюць выпрабаванні соцень тысяч чалавек, якіх вайна вымусіла пакінуць свае дамы. Самі фатаграфіі распавядаюць і аб цяжкім пасляваенным часе, у якім, аднак, зіхаціць агеньчык надзеі на светлую будучыню.

Фотаздымкі, прадстаўленыя ў высокатэхналагічнай экспазіцыі, – гэта тыя сведчанні, якія праз стагоддзі застаюцца хіба не адзінымі пэўнымі крыніцамі,

што даносяць праўду. Яны пераносяць гледача праз час і прастору, каб залучыць у свой кругазварот, зблізіць мінулае і сучаснасць.

На выстаўцы дэманструюцца фатаграфіі з фондаў розных музеяў нашай дзяржавы: НГМБ, Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, Лідскага гісторыка-мастацкага музея, Кобрынскага ваенна-гістарычнага музея імя А.В. Суворова, Слонімскага раённага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага; а таксама прыватных калекцыянераў – мінчанаў Уладзіміра Багданава і Уладзіміра Ліхадзедава.

Менавіта лёсам простых людзей, якія глядзяць з пабяжлых фотаздымкаў праз далячынь стагоддзя, зацікавіліся не толькі нашыя суайчыннікі, але і суседзі. Ужо цяпер ёсць дамоўленасці аб далейшым экспанаванні выстаўкі ў Латвіі, Польшчы, Эстоніі.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Магіла Невядомага Салдата

Першая сусветная вайна нямала слядоў пакінула і на тэрыторыі Целяханшчыны. Амаль на кожным кроку сустракаюцца рэшткі дотаў, акупаў, у зямлі яшчэ шмат гільзаў, патронаў... Мы прывыклі не звяртацца на тыя «дробязі» увагі, бо прызвычаліся да іх з ранняга дзяціства. Але ж сёння асабліва важна захаваць усе напаміны, звязаныя з Першай сусветнай – неад'емнай часткай нашай гісторыі. Улады Івацвіцкага раёна пакуль гэтага не ўсвядомілі, але сіламі грамадскасці ўжо робяцца першыя крокі.

Некалькі гадоў таму была здзейсненая паспяхова спроба па пошуку даўно забытай магілы рускага салдата ў ваколіцах вёскі Вулька-Целяханская. Калісьці гэтае пахаванне было вядомае мясцовым жыхарам. Але на фоне савецкага патрыятызму і «дзякуючы» часу пахаванне было забытае. Па ініцыятыве старасты вёскі Вулька-Целяханская Лідзіі Юркевіч і з дапамогай мясцовых старажылаў магіла была знойдзеная. Летам 2011 года пры дапамозе Целяханскага лясгаса тут быў усталяваны драўляны крыж, а неўзабаве і шылда з надпісам: «Тут пахаваны НЕВЯДОМЫ рускі салдат Першай сусветнай вайны».

Так быў вернуты з небыцця яшчэ адзін напамін аб далёкай вайне.

А нядаўна гісторыя атрымала працяг. Напярэдадні стагоддзя ад пачатку даўняй вайны, а таксама з-за таго, што раней пастаўлены драўляны крыж моцна састарэў, жыхары Вулькі-Целяханскай усталевалі на магіле новы – металічны.

Арганізацыйнымі працамі і гэтым разам занялася стараста вёскі Л. Юркевіч. Пад кіраўніцтвам Лідзіі Фёдаравы мясцовы майстар Васіль Мяслік і вырабіў новы крыж. У рытуальнай майстэрні была набытая металічная шылда з надпісам: «Здесь покоится прах неизвестного русского солдата Первой мировой войны 1914 – 1918».

Новы металічны крыж не адно дзесяцігоддзе будзе напамінаць мясцовым жыхарам аб далёкай і мала вядомай нам вайне.

Хочацца дадаць, што неўзабаве могуць стаць вядомымі новыя звесткі аб пахаванні. Рэч у тым, што на ім усталяваны праваслаўны крыж, а шылда жа кажа аб рускім салдаце. Тое, што гэта салдат рускай арміі, сумневаў не выклікае, бо магіла знаходзіцца на рускім баку былога фронту. Аднак вядома, што ў царскай арміі ваявалі людзі розных нацыянальнасцяў і веравызнання. Не выключана, што тут можа быць пахаваны не праваслаўны (што найбольш верагодна), але і католік, мусульманін або пратэстант. Хочацца спадзявацца, што знойдуцца зацікаўленыя асобы з грамадскіх аб'яднанняў ці пошукавых клубаў, якімі на магіле невядомага салдата будуць праведзеныя санкцыянаваныя навуковыя раскопкі. Толькі раскопкі дапамогуць даведацца больш аб пахаванні і ў тым ліку пацвердзіць мэтагоднасць устаноўленага праваслаўнага крыжа.

У любым выпадку важна, што магіла салдата не забытая і вернутая з небыцця. І хоць пакуль яе часцей бачаць паляўнічыя ды грыбнікі (бо знаходзіцца яна ў доволі глухім лесе), можа, калісьці і да магілы будзе пракладзена турыстычная сцежка.

*Аляксандр МЯЛІК,
в. Целяханы
Івацвіцкага раёна*

Металічны крыж на магіле

Доўгія вёрсты вайны

Такою назву мае выстаўка, створаная ў Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Яна знаёміць наведнікаў з вялікімі бітвамі, якія адбыліся пад час апошняй вайны, расказвае пра нашых землякоў – удзельнікаў тых падзеяў. А запісы песень ваенных гадоў, плакаты і газеты таго часу ствараюць адпаведны эмацыйны фон, нагадваюць пра гераічны подзвіг народа, які выстаў у жорсткай барацьбе з ворагам.

Дзякуючы таленту военачальнікаў і мужнасці радавых байцоў, сярод якіх

першыя баявыя ўзнагароды і воінскае званне камбрыга атрымаў за свае арганізацыйныя здольнасці і камандзёрскі поспех у Іспаніі. Наш зямляк узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, ордэнамі Баявога Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны і Кутузава...

У самыя цяжкія дні вайны артылерыяй Заходняга фронту, які супрацьстаяў фашыстам на маскоўскім напрамку, камандаваў генерал-лейтэнант Іван Камера з вёскі Малыя Журавічы. Баявы вопыт наш зямляк набыў у грамадзянскую і фінскую войны. Войскі Заходняга фронту ўдзельнічалі ў абарончых аперацыях на падступах да Масквы. У баях гітлераўцаў былі нанесеныя цяжкія страты і сарваны іх план маланкавага наступлення. У снежні 1941 – студзені 1942 года армія Заходняга фронту прынялі ўдзел у контрнаступленні пад Масквой, разграмілі і адкінулі нямецка-фашысцкія войскі ад горада. Мужна змагаўся з ворагам пад Масквой і наш зямляк Іван Камера, дзе яскрава праявіўся яго воінскі талент. Да мая 1944 года военачальнік умела вёў баі з гітлераўцамі, пакуль не трапіў у шпіталь. Чатыры ордэны Баявога Чырвонага Сцяга, ордэны Леніна, Суворова і Айчыннай вайны 1-й ступені – адзнакі яго мужнасці і гераізму. На выстаўцы прадстаўленыя фотаздымкі Івана Паўлавіча, што экспануюцца ўпершыню.

Генерал-маёр артылерыі Аляксандр Трусевіч з вёскі Паланая ў ваенны час займаўся забеспячэннем караблёў і часцей марскога флоту артылерыйскай зброяй. Сярод тых, хто абараняў Маскву, былі радавыя байцы з нашага раёна – Гаўрыіл Мамончык, Барыс Заяц, Мікалай Ваўчок, Фёдар Лабоцкі, Іван Сяляўка і іншыя. У адной з вітрынаў на выстаўцы прадстаўленыя ваенныя фотаздымкі, дакументы і асабістыя рэчы ўдзельніка абароны Масквы, вызвалення Прагі і ўзяцця Берліна Мікалая Быкава. Ёсць тут і іншыя рэліквіі ваеннага часу.

Нашыя землякі генерал-маёр Рыгор Быліч з вёскі Заполле і генерал-лейтэнант Аляксандр Пулка-Дзмітрыеў з вёскі Вялікая Слабада ўдзельнічалі ў Сталінградскай бітве; іншыя жыхары раёна абаранялі Ленінград. Уладзімір Хартановіч пакінуў кнігу ўспамінаў «Трудные дни ленинградской блокады», дзе распавёў пра бітву за горад. У баях удзельнічалі не толькі мужчыны, але і жанчыны, якія былі радысткамі,

Я. Лазар (справа), загінуў у 1944 г.

зенітчыцамі, урачамі, санітаркамі, сувязнымі. Адна з вітрынаў выстаўкі расказвае пра іх.

Аперацыя «Баграціён» пачалася 23 чэрвеня 1944 года. Карэліцкі раён быў вызвалены 8 ліпеня часцямі 120-й Рагачоўскай стралковай дывізіі пад камандаваннем генерал-маёра Яна Фогеля, які ў баях за вызваленне раёна быў смяротна паранены каля вёскі Малюшычы, і часцямі 283-й Гомельскай стралковай дывізіі пад камандаваннем палкоўніка В. Канавалава. У вызваленні раёна прымалі ўдзел і іншыя дывізіі.

Ветэран Пётр Яхант

Многія нашыя землякі загінулі на фронце пасля вызвалення раёна. Сярод іх паэт Алесь Мілюць з вёскі Скорычы, франтавы ліст якога ёсць на выстаўцы. На адным з фотаздымкаў, зробленым у Вільні ў 1937 годзе, жыхар вёскі Зарэчча Васіль Машчар з дачкою Валянцінай. У 1944 годзе Васіль Антонавіч загінуў на вайне. Яго дачка Валянціна Лагута, якая доўгі час працавала настаўніцай матэматыкі ў карэліцкай школе, перадала ўнікальны фотаздымак на выстаўку. Іосіф і Мікалай Карачаны з вёскі Вірышча, родныя браты Героя Сацыялістычнай Працы Евы Карачан, таксама загінулі на вайне. Побач з фотаздымкамі братаў – ліст з фронту, які 11 кастрычніка 1944 года даслаў дадому М. Карачан. Ён піша: «...шкада мне вельмі, што вам прыйшлося цяжка, і дзе вы ўзялі столькі грошай доктару, але ўсё нічога... калі я застануся жывы і здаровы і вярнуся да вас, тады зажывём паноўму... вайну мы спадзяемся хутка закончыць, разбіць варожую барлогу і з перамогай вярнуцца дадому жывым і здаровым». Пра трагедыю асірацелых сем'яў таксама сведчаць

шматлікія пахавальныя лісты («пахаронкі»), змешчаныя ў экспазіцыі.

На прэзентацыі выстаўкі прысутнічалі ветэраны працы і адзін з удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны – 90-гадовы жыхар Карэлічаў Пётр Яхант, узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медаламі «За адвагу», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна» і іншымі ўзнагародамі.

Госці музея наведалі залу Вялікай Айчыннай вайны, дзе створаны інтэр'ер для правядзення музейных заняткаў «Партызанская школа». Акунцуца ў атмасферу ваенных гадоў школьнікам дапамагаюць маскіравальная сетка над галавой і пянькі дрэваў замест партаў. Пад час заняткаў у партызанскай школе дзеці знаёмяцца з франтавымі і партызанскімі прыказкамі, з газетамі ваенных гадоў «Раздавім фашысцкую гадзіну» і «Партызанская дубінка», чытаюць вершы вядомых беларускіх паэтаў, напісаныя ў час вайны, даведваюцца пра гісторыю стварэння песні «Свяшчэнная вайна», удзельнічаюць у віктарыне, замалёўваюць цівавыя экспанаты і інш.

Выстаўка «Доўгія вёрсты вайны» дае магчымасць задумацца не толькі над тым, якою вялікаю цаной дасталася нам перамога ў гэтай жудаснай крывапралітнай вайне, але і над тым, што кожны з нас нясе адказнасць за мір на Зямлі.

Святлана КОШУР,
старшы навуковы супрацоўнік
Карэліцкага раённага краязнаўчага музея

Васіль Машчар, загінуў у 1944 г.

былі і ўраджэнцы нашага раёна, Чырвоная Армія выйграла бітву за Маскву, разграміла гітлераўцаў пад Сталінградам, прарвала блокаду Ленінграда, вызваліла Беларусь ад фашызму. Удзельнік вайны ў Іспаніі, генерал-палкоўнік Мікалай Нагорны з вёскі Асташын у час вайны быў кіраўніком штаба супрацьпаветранай абароны краіны. Дзякуючы баявому вопыту Мікалая Нічыпаравіча многія фашысцкія самалёты не даляцелі да Масквы. Адна з экспазіцыяў выстаўкі прысвечаная гэтаму мужнаму чалавеку, які

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Польскі Інстытут у Мінску, Музей Беларускага Палесся (г. Пінск) арганізуюць Міжнародны навуковы семінар «Асоба збіральніка ў захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны» (да 200-годдзя з дня нараджэння Оскара Кольберга), які адбудзецца 25 – 27 чэрвеня.

Асноўныя тэмы для дыскусій:

- творчая спадчына Оскара Кольберга ў беларускай і польскай міждысцыплінарнай перспектыве;
- палявая дзейнасць як форма выяўлення аб'ектаў нематэрыяльнай культурнай спадчыны;

Навуковы семінар як падрыхтоўка да практычнага лета

- роля збіральніка ў вывучэнні, інтэрпрэтацыі і захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны;
- (рэ-)канструкцыя і (рэ-)прэзентацыя фальклорнай спадчыны ў сучасных умовах;
- лакальныя традыцыі народнай культуры ў нацыянальным вымярэнні;
- сучасныя палявыя даследаванні ў Беларусі і Польшчы: вопыт, метадыка і асноўныя вынікі.

Да ўдзелу ў навуковым семінары запрашаюцца: фальк-

ларысты, этнолагі, музыколагі, лінгвісты, культурныя антрапологі, музейзнаўцы, гісторыкі. Працоўныя мовы: беларуская, руская, польская.

Месцы правядзення і расклад семінара:

25 чэрвеня – Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі (г. Мінск, вул. Сурганава, 1; корп. 2; зала пасяджэнняў, пакой 302);

26 чэрвеня – Музей Беларускага Палесся (г. Пінск, пл. Леніна, 22);

27 чэрвеня – экскурсія па Беларускаму Палесся.

Матэрыялы семінара будучы апублікаваныя ў зборніку навуковых артыкулаў.

Заяўку для ўдзелу неабходна даслаць па электроннай пошце на імя арганізатараў не пазней за 1 чэрвеня, дзе неабходна пазначыць прозвішча, імя, імя па бацьку, месца працы, пасаду, вучоную ступень, вучонае званне, тэму даклада, навуковы напрамак, неабходнасць у тэхнічных сродках (якіх?), кантактны адрас (у тым

ліку індэкс), кантактны нумар тэлефона (+код), e-mail, бра-ніраванне гасцініцы.

Кантакты:

Юрый Унуковіч, загадчык сектара захавання фальклорнай спадчыны пры адзеле фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, juras_22@tut.by;

Таццяна Валодзіна, загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, tanja_volodina@tut.by.

Паводле
інфармацыі
арганізатараў

Сёлета музеі краіны не абмінулі сваёй увагай такую падзею, як Ноч музеяў (з 17 на 18 мая), што стала ўжо традыцыйнай. Аб тым, якімі цікавосткамі здзіўлялі наведнікаў захавальнікі памяці і даўніны, чытайце ніжэй. Бо яны дакладна былі, мяркуючы па велізарных чэргах ахвочых, што збіраліся каля музеяў нягледзячы на дождж. У асноўным мерапрыемствы адбыліся 17 мая, але былі і ў іншыя дні.

16 мая Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязынка» з нагоды Міжнароднага дня музеяў запрасіў на адкрыццё выстаўкі «Зямля прадаедаў маіх», арганізаваную пры падтрымцы аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Вілейскага райвыканкама. На ёй прадстаўлены шэраг цікавых мастацкіх прац, створаных мастакамі, майстрамі і ўдзельнікамі студыі Вілейскага цэнтра эстэтычнага выхавання.

На адкрыццё выстаўкі наведнікаў чакалі прыемныя сюрпрызы, латэрэя, майстар-класы ад умельцаў з Вілейкі. А пазнаёміцца з іх працамі можна да 8 ліпеня, калі адбудзецца традыцыйнае Рэспубліканскае свята паэзіі, песні і рамёстваў.

Філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры «Літаратурны музей Максіма Багдановіча» 17 мая закружыў наведнікаў у «Вясновым карагодзе: шатландскія рытмы, беларускія рыфмы». Дзякуючы адмыслова складзенай праграме, быццам праз своеасаблівы мост у часе, наведнікі пазнаёміліся як з сучаснай беларускай моладзевай культурай, так і з традыцыямі кельцкіх народаў: ірландцаў, шатландцаў, валійцаў. Госці мелі магчымасць не проста пазнаёміцца, але і актыўна далучыцца да святкавання, прыняць удзел у квэставых заданнях і атрымаць прызы. Акрамя танцаў у праграме былі майстар-класы па рукадзеллі, светлавое шоу і кірмаш працаў hand-made.

Партнёрамі акцыі «Ноч музеяў» сталі Стараменская майстэрня шакалада, хатняя кандытарская «Miss Pirozhenka», творчая майстэрня «Vitagem», дызайнерская кампанія «Aprilwood», кампанія «Asia», майстэрня па вытворчасці сувенірных міні-гітар, кампанія «VanillaTreeVale», чайная кампанія «Tea-lover.by», творчая майстэрня «AnnKovalski-Design», УП «Птаха».

У Літаратурным музеі Петруся Броўкі акцыя «Ноч музеяў 2014» прайшла пад назвай «З нас кожны з тайнаю сваёй...». Пад час мерапрыемства адбыліся прэзентацыя літаратурнага сайта Textura.by, які дапамагае творцам заявіць пра сябе, літаратурныя чы-

Святочная ноч, чароўная ноч...

Ноч музеяў 2014

танні сяброў праекта. Прэзентацыя фотавыстаўкі «Край» Вікторыі Розум, прадстаўленне калекцыі парцеляны «Kagal», сярэднявечныя фарсы ў выкананні ўдзельнікаў тэатральнай школы «Вобраз», літаратурнае шоу, зладжанае клубам «Grapho»: экспромт-чытанне вершаў, выступленне паэта і музыканта Аляксандра Ілына, нясумная філалагічная гульня ў «надувалочку» з вельмі абаяльным вядучым. А таксама спектакль паводле танцавальнага Херлуфа Бідструпа (рэжысёр Вячаслаў Сашчэка), «Ажыўленыя карціны» ў выкананні тэатральнай майстэрні «Студыёзы» і інш.

У святочныя вечар і ноч на двары **Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага** сумесна з Беларускім дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў адбылося танцавальнае свята, на якім, дзеля адраджэння традыцыяў былога сядзібнага дома, музей зладзіў баль. Харэографы ўніверсітэта навучылі наведнікаў танцаваць вальс, паланез, французскую кадрылю і інш. Майстар-клас дазволіў гасцям музейнай ночы апынуцца на балі 200-гадовай даўніны. У перапынках госці гулялі ў «ручаёк», «фанты» і інш. Адбыўся і канцэрт з удзелам гуртоў «Clover club», «Electric Minds», «Sun road21» і «Zui».

Музей гісторыі горада Мінска сустрэкаў наведнікаў праграмай «Чай у горадзе», падрыхтаванай сумесна з выкладчыкамі і студэнтамі Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. У межах праграмы была прапанаваная выстаўка чайнікаў, чайная гульня-варажба «Что день грядущий нам готовит?» на чайных лісточках, чаяпіцце ў музейным дворыку і джазавы канцэрт ад гурта «Bluesville Station».

Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь прадставіў полікультурны праект «Музей свядомасці», пад час якога адбыліся шматлікія тэатральныя выступы. Музей электроннай музыкі «MEM» прадставіў сваю праграму, а для маленькіх глядачоў арганізаваў шоу мыльных бурбалак. Завяршэннем вечара сталі паказы fashion-калекцыі і ўнікальнае шоу «Залатога рэжысёра».

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа далучыўся да міжнароднай акцыі «Музейная ноч» захапляльнай праграмай «Святло ў акне» пад дэвізам «Мы расчынім вам дзверы гасцінна...».

У год гасціннасці музей запрасіў здзейсніць займальнае віртуальнае падарожжа ў краіны Еўропы і Азіі. Своеасаблівым лейтматывам разважанняў над жыццём, зносінамі, творчасцю стаў чай – адзін з самых дэмакратычных напояў. Наведнікі акцыі пабывалі на розных тэматычных пляцоўках музея, напоўненых своеасаблівай атмасферай культуры і побыту краінаў Еўропы і Азіі.

У праграме «Гарбата па-беларуску» – частаванне гарба-

«RAHIS», «HAND MADE», «Folk mashina», «Re1ikt», «ZnaROCK», барда С. Башлыкевіча, пластычнага тэатра «Вкубе» і тэатра танца «Отражения». Перформанс «Будзь ЯК» сумесна з «Галерэяй стылю» і рыцарскім клубам «Гівойт», прэм'ера кінастужкі ад кампаніі «Kupala Pictures», унікальны радавод кожнаму наведніку, конкурсы, гульні і майстар-класы спецыяльна падрыхтаваныя да чароўнай ночы ў Купалавым доме.

Гурт «Раніца» са Стаўбцоўшчыны

тай з зёлак з радзімы Якуба Коласа, беларускія народныя песні, танцы, гульні;

Японія – майстар-клас па арыгамі, прэзентацыя традыцыйнага баявога мастацтва (айкідо, іайдо, каратэ-до, кобудзюцу, кэндо);

Індыя – выступленне ўдзельнікаў студыі індыйскага танца «Наваратна» (класічны танец Бхаратанатцям), нумары ў стылі «Індыян ф'южн», прэзентацыя і дэгустацыя аюрведычнай гарбаты ад кампаніі «Чай-чай» і інш.

Будзь у трэндзе – адпачывай у КупалаLANDзе! З такім дэвізам **Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы 17 мая** сустрэкаў гасцей у рамках міжнароднай акцыі «Ноч музеяў».

Напярэдадні міжнароднага дня Купалаў дом запрасіў далучыцца да святкавання і здзейсніць сумесны вясновы праменад па алеях парку імя Янкі Купалы, дзе чакала цікавая культурная і забаўляльная дзея: кірмаш hand-made; майстар-клас ад школы танцаў «KREDO»; інтэрактыўная зона для дзяцей «Дзіцячы востраў» і вялікая гульня для вялікіх людзей «Шахматы».

На ганку музея адбылася разнастайная музычная праграма з удзелам калектываў

«Ноч у тэхніцы бурмы» пад дэвізам «Trahit sua quietque voluptas / Кожнага вабіць свая жарсць».

У праграме свята, што адбывалася на крытай арэне хакейнага клуба «Юнацтва-Мінск» (у Цэнтральным дзіцячым парку імя Максіма Горкага), прайшлі прэм'ера першай хакейнай оперы-буф «0:1», выступы на лёдзе сімфанічнага аркестра, хору, оперных спевакоў. Было і катанне на каньках пад жывую музыку. На лёдавай арэне выступілі «Санорус», «Экзарцэпскі Gesamt-kunstwerk», «Vuraj», «наУаль», «Golova!», Dj LekaPavleka.

Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь запрасіў мінчанаў і гасцей актыўна прыняць удзел у стаі «Ноч музеяў», якая прысвячалася тэме «Лабірынты часу». Музей працаваў да 5-й раніцы. І чэргі ў музей былі даўжэйшыя за хлебныя чэргі ў 1950-х гг.

Музей Янкі Купалы сёлета ўрачыста адзначае 70-годдзе. Усе наведнікі атрымалі ў падарунак ад юбіляра шар з лагатыпам музейнай ночы, а кожнага 70-га наведніка, і таго, хто мае ў даце нараджэння лічбу 7, у гэтую ноч чакаў бясплатны квіток у музей!

У святочную ноч **Музей сучаснага выяўленчага мастацтва** запрасіў на сваю праграму неабыхавых знаўцаў мастацтва. У межах выстаўкі «Сто гадоў беларускага авангарду» і ў атмасферы працаў Фернана Лежэ, Роберта Геніна, Аляксандра Ахола-Вало, Ізраіля Басава і інш. наведнікі сталі ўдзельнікамі кінамарафона «Жыццё і Драма», кінафестывалю «Cinema Perpetuum Mobile», а таксама наведалі танцавальны воркшоп ад студыі «Kvartal» Юліі Шостак.

Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Мінгарвыканкама, Адміністрацыя Партызанскага раёна г. Мінска, **Мемарыяльны музей-майстэрня Заіра Азгура**, Асацыяцыя маладых кампазітараў Беларусі, праект «Cinemascore», музычная капэла «Санорус», хакейны клуб «Юнацтва-Мінск» уначы прадставілі сумесную праграму – фантасмагорыю «Белая ноч, альбо

Акцыя ажыццяўляецца пры падтрымцы генеральнага партнёра «Velcom» і афіцыйнага партнёра замежнага ўнітарнага прадпрыемства «Брытыш-Амерыкан Табакка Трэйдынг Компані».

17 мая **музей-запаведнік «Нясвіж»** запрасіў на ўнікальнае прадстаўленне «Радзівілаўскі фэст». У праграме былі займальнае падарожжа па старонках гісторыі Нясвіжа, ратушы, палацавага ансамбля, харэаграфічныя і музычныя падарункі ад ансамбля «Харошкі», музычныя замалёўкі ад ансамбля старадаўняй музыкі «Кантабіле», сярэднявечная дыскатка ад гурта «Яварына» і запальнае фаер-шоу.

А вось у **Гомельскім палацава-парковым ансамблі** адбыўся арт-важ «Музеі міра в Гомельскім дворце», дзе, прайшоўшы па алеях парка, можна было патрапіць у імправізаваную атмасферу Францыі, Італіі, Англіі, Амерыкі і іншых краінаў.

Падрыхтавала
Наста
КАДЫТРЫБ
Фота
з музея Якуба Коласа –
Наталі
КУПРЭВІЧ

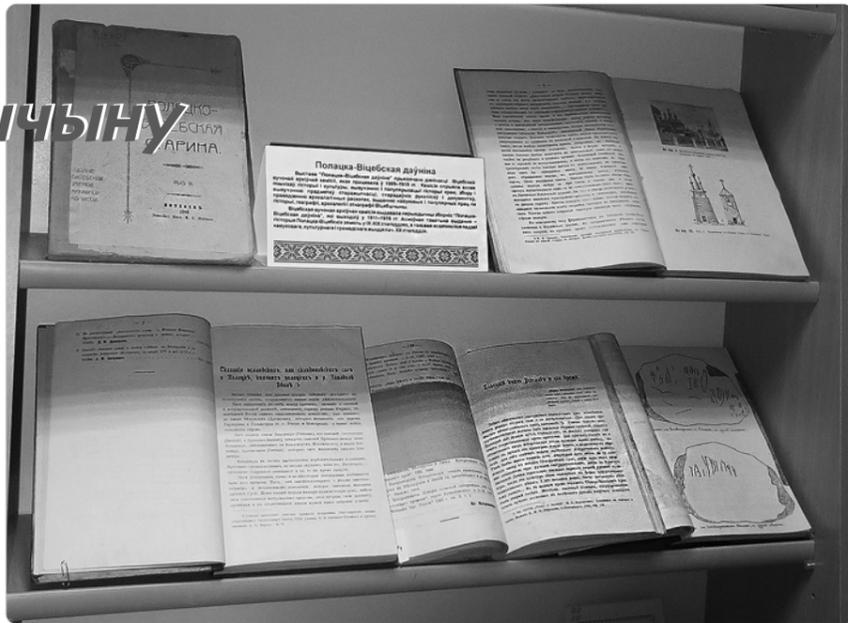
Дзе варта пабываць

Адкрываем Віцебшчыну

У 2013 годзе Прэзідэнцкая бібліятэка Рэспублікі Беларусь адзначыла свой 80-гадовы юбілей. Зразумела, што за такі прамежак часу калектывам бібліятэкі сабрана шмат унікальных і рарытэтных дакументаў, якія адлюстроўваюць профільныя накірункі ўстаноў па праве, эканоміцы і палітыцы. Зацікаўленыя чытачы заўсёды знаходзяць шмат карыснай інфармацыі па азначанай тэматыцы, але збор кніжных каштоўнасцяў не абмежаваны толькі гэтымі галінамі. У фондзе захоўваюцца выданні па розных навуках; можна знайсці не толькі папулярныя кнігі сучаснага айчыннага і замежнага друку, але і тыя, якія даўно сталі бібліяграфічнай рэдкасцю.

Пра адметныя багаці кніжнай скарбніцы сведчыць выставачная дзейнасць бібліятэкі. На працягу многіх гадоў экспазіцыі, змяняючы адна адну, раскрываюць шматгран-

насць і рознабаковасць фондавых калекцыяў. З мая ў бібліятэцы пачала працаваць выстаўка «Полацка-Віцебская даўніна. Старонкі мінулага», дзе прадстаўленыя дакументы, што захоўваюцца ў аддзеле старадрукаў і рэдкіх выданняў. Выстаўка распавядае пра Віцебскую вучоную архіўную камісію, якая працавала ў 1909 – 1919 гг. Навуковая арганізацыя была створана па ініцыятыве вядомых грамадскіх і навуковых дзеячаў Е. Раманава, А. Сапунова, В. Арсеньева. Дзейнасць камісіі спрыяла ахове помнікаў гісторыі і культуры, правядзенню археалагічных раскопак, збору і вывучэнню прадметаў старажытнасці, старадаўніх рукапісаў і дакументаў. Шмат зроблена яе супрацоўнікамі па па-

пулярызацыі гісторыі Віцебскага краю. Сведчаннем з'яўляюцца публікацыі навуковых і папулярных працаў па географіі, археалогіі і этнаграфіі.

Архіўныя дакументы, даследчыя працы, а таксама артыкулы пра культурнае і грамадскае жыццё ўтрымлівае і выданне «Полацка-Віцебская

даўніна», заснаванае вышэй названай камісіяй. Зборнік выйшаў толькі ў трох выпусках, якія датуюцца 1911, 1912 і 1916 гг., і ўсе іх можна ўбачыць на выстаўцы. Апублікаваныя ў выданні матэрыялы прыцягваюць увагу не аднаго пакалення даследчыкаў. У зборніку змешчаныя працы вядомых навукоў-

цаў: А. Сапунова «Гістарычны нарыс Віцебскай Беларусі», «Сказанні ісландскіх ці скандынаўскіх саг аб Полацку, Полацкіх князях і р. Заходняй Дзвіне»; Д. Леанардава «Полацкі князь Усяслаў і яго час»; П. Красавіцкага «Помнікі царкоўнай даўніны ў Віцебскай губерні і іх захаванне»; І. Мітрошанкі «Езуіты ва Усходняй частцы Беларусі з 1579 да 1772 г.» і інш. У выпусках сустракаюцца выявы археалагічных і архітэктурных помнікаў Віцебшчыны, а на старонках «Полацка-Віцебскай даўніны» шырока прадстаўленыя ўнікальныя дакументы са справаў Віцебскага губернскага архіва, цікавыя матэрыялы з асабістых збораў, дзе закранаюцца падзеі вайны 1812 г.

Прадстаўленыя таксама і сучасныя выданні, прысвечаныя Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, якія з'яўляюцца яркім сведчаннем таго, што дзейнасць арганізацыі займае важнае месца ў гісторыі развіцця беларускай навукі і культуры.

*Святлана ПАЎЛАВІЦКАЯ,
галоўны бібліятэкар аддзела
старадрукаў і рэдкіх выданняў
Прэзідэнцкай бібліятэкі
Рэспублікі Беларусь*

«А за мной – цэлы свет...»

Неяк аднакурснік распавёў мне пра свайго сябра, які «як і ты, размаўляе па-беларуску, ён піша вершы і спявае пад гітару свае песні». Праз які дзень прынёс касету з парай дзясяткаў песень – пра мову, пра даўніну, пра родны Мінск. «Паслухай, потым скажаш сваё ўражанне». Так упершыню пачуў я барда Змітра Сідаровіча.

А пазнаёміліся асабіста праз некалькі гадоў. Тады толькі з'явіўся гурт «Камэлот», які граў гэткія «навадзелы» – творы пра беларускую даўніну ў сярэднявечнай стылістыцы. Так смяціліся колішнія знаёмства з «касетным спеваком» і выдатным сцэнічным выканаўцам. Зрэшты, гурт не з'явіўся – ён уварваўся ў музычную прастору краіны. І хаця Сідаровіч з «Камэлотам» выдаў толькі адзін альбом – праца атрымалася надзвычай вартасная. Яе і сёння часцяком пачуеш у розных месцах – слухаюць і старэйшыя, ведаюць і любяць альбом «Краіна талераў» маладыя. Варта прыгадаць хаця б песні «Ясна панна мая», «Тры жалуды на цабэрак», «А дзе ж тыя валяры?», «Бубен, люшня і дуда» ды іншыя творы з легендарнага альбома легендарнага гурта.

Карэнны мінчанін, дзіця горада, Зміцер захапіўся традыцыйнай беларускай культурай, моваю, гісторыяй. І паказаў, што нацыянальнае беларускае – не толькі лапці, саламяныя дахі ды кросны з сахою. Шануючы Беларусі, узвышаў і Горад – беларускі і нацыянальны. Акурат пра гэта большасць ягоных песень у згаданым вышэй магнітаальбоме (хаця на той час гэтак не называлі, тое была проста касетка з песнямі). А пачалося зацікаўленне з адной кнігі і аднаго фільма. Дзіцячая казка выдатнага беларускага рэжысёра Уладзіміра Бычкова «Горад майстроў» падштурхнула цікавасць да сярэднявечнай гісторыі («Ты паглядзі, якія там характары, якая прага да волі ў жыхароў заняволеннага горада, якая ахвярнасць! І якія мелодыі»). А ўлюбёнасць у нацыянальныя традыцыі з'явіліся пасля прачытання і перачытання кнігі Адама Мальдзіса «Беларусь у люстэрку мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя: Нарысы быту і звычаяў» (якая нядаўна перавыдадзена, дарэчы, пад менш навуковаю назваю: «Як жылі нашы продкі ў XVIII стагоддзі»).

Апошнім часам З. Сідаровіч засяродзіўся на фальклоры, адраджаў традыцыі беларускай дуды, выпраўляўся ў фальклорныя і этнаграфічныя вандроўкі, ладзіў народныя святы, вучыў беларускім песням і танцам у розных гарадах краіны. Так, разам з сябрам ладзілі «танцы па пятніцах» у кавярні «Жар-птушка», што ў сталічным дзіцячым парку. «А як жа «Камэлот»? – пытаўся ў яго. – Ці не варта было б сабрацца старым складам або стварыць новы гурт, каб запісаць створанае табою за гады пасля «Краіны талераў»? Ведаю, што чакаюць слухачы». Зміцер або спасылаўся на брак часу, або выказаў сумневы, ці тое ўсё ж патрэбна каму... І паказаў тэксты новых песень, вершы, мелодыі, нападзатковыя песні. Прыемна, што і чытачы «Краязнаўчай газеты» далучыліся да таленту Змітра. Ён выступіў на ўрачыстасці, прысвечанай 300-му нумару нашага выдання.

З цудоўных працаў апошніх гадоў – выдадзены ім сумесна з салісткай Белдзяржфілармоніі, бардам Таццянай Матафонавай «Дзіцячы альбом». На кружэлцы сабраныя беларускія народныя песні рознай тэматыкі, гэта – свое-

асаблівы дапаможнік выхавацелям дзіцячых садкоў ды настаўнікам, адказ на пастаяннае: «Няма ў нас вартаснага дзіцячага рэпертуару». Усе творы выконваюць разам са старэйшымі і дзеці стваральнікаў альбома Тамаш Сідаровіч і Адаў Матафонаў.

Днямі прыйшла сумная вестка, што бард, фалькларыст, паэт Зміцер Сідаровіч заўчасна памёр.

Цяпер і сам Зміцер цалкам сышоў у легенду. Засталіся песні, вершы, запісы выступленняў. І напрацоўкі. Якія, Бог дасць, будуць вывучаныя, падрыхтаваныя і апублікаваныя – у кнігах ды на кружэлках. Мы ж прапануем чытачам некалькі твораў. Адзін – з ранняй творчасці, астатняе – з новага, не друкаванага.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Зміцер СІДАРОВІЧ

Гарадскі мікрараён

*Прыемна несціся у марах
Камусьці ў родны свой фальварак.
Але радзімай мне не ён,
А гарадскі мікрараён.*

*Не лес тут глядзея,
Пад'езд, буйнапанэльны дом.
Гудзе не ў коміне тут вецер,
Гудзе тралейбус пад вакном.*

*Калі настрой гуляць у ім я маю
Мне горад – лес, я ў ім блукаю.
Хачу ачысціцца душой –
Мне горад робіцца ракой.*

*Глыбока ў горад я ныраю,
Не адшукаць мае сляды.
Як рыба вулкай прапльваю,
І недзе зверху – край вады.*

*Мяне накорміць дом гандлёвы,
Напоіць аўтамат квасовы.
Да вас мне зайздасці не мець,
Каму таго не зразумець.*

*Я так люблю мікрараён,
Бо там я дыхаю лягчэй.
І я гатовы слаць праклёны,
Усім, хто іх не церпіць рэй.*

*Жывы стаіць мікрараён,
Там кожны дом жыве, як слон.
А каб адчуць цяпло ў баку –
Прыцісні да сяня шчаку.*

*Увосень крочы на асфальце –
Фарфорам хрупаюць лісты.
А ўзімку там не мерзнуць пальцы,
Калі ідзеш без пальчаткаў ты.*

Пан Скіргайла

(Варыянт)

*1. Ў Літве дастойных шмат мужчын,
Напрыклад, пан Скіргайла,
Але каханы мой – адзін,
І гэта – пан Скіргайла!*

*Са мною брат так жартаваў,
Зусім, як пан Скіргайла,
Але ён жартаў не ўжываў
Такіх, як пан Скіргайла!*

*2. Мой бацька на мяне крычаў,
Зусім, як пан Скіргайла,
Але ж мяне ён не хвастаў,
Як робіць пан Скіргайла!*

*З вясёлымі час баўлю я,
Ім сябра пан Скіргайла.
А ўсіх суровой хто ўдвая?
Вядома – пан Скіргайла!*

*3. Барадачоў люблю, бяда,
Такіх, як пан Скіргайла,
А найгустая барада,
Ў таго, хто – пан Скіргайла!*

*Калі мужчыны маюць плеш,
Зусім як пан Скіргайла,
Хіба сустранеш нешта лепш,
Чым плеш пана Скіргайла?*

*4. Ці знойдзеца такі вырок,
Калі я ад Скіргайлы,
На год разоў іду набок
Упатай ад Скіргайлы?*

*Сустрэла хлопца з барадой,
Ён быў, як пан Скіргайла,
Бліжэй падходжу – Божа мой!
А гэта пан Скіргайла...*

***

*Калі чыста ў душы,
Шчэ' чысцей за душой,
Я вясёлы, я танчу
Да хаты сваёй.*

*Хату ж нельга маю
Ад відна да цямна
Абысці, бо дарогай
Завеца яна.*

*А за мной – цэлы свет,
Вы мне ўсе сваякі,
Каго бачу на шляху –
Вы (мы) ўсе шляхцікі.*

*Дык спыніце хаду
Ды зірніце ў душу,
Калі што па-сваяцку
Я ў вас папрашу!*

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» і БФК шчыра смуткуюць з нагоды заўчаснай смерці барда, музыкі і фалькларыста Змітра СІДАРОВІЧА і выказваюць шчырыя спачуванні родным і блізкім спачылага.

З гэтага нумара мы пачынаем цыкл крыжаванак, прысвечаных краінам – суседкам Беларусі. Будзем ведаць і разумець суседзяў – будуць паважаць і нас. Сёння друкуем першую крыжаванку.

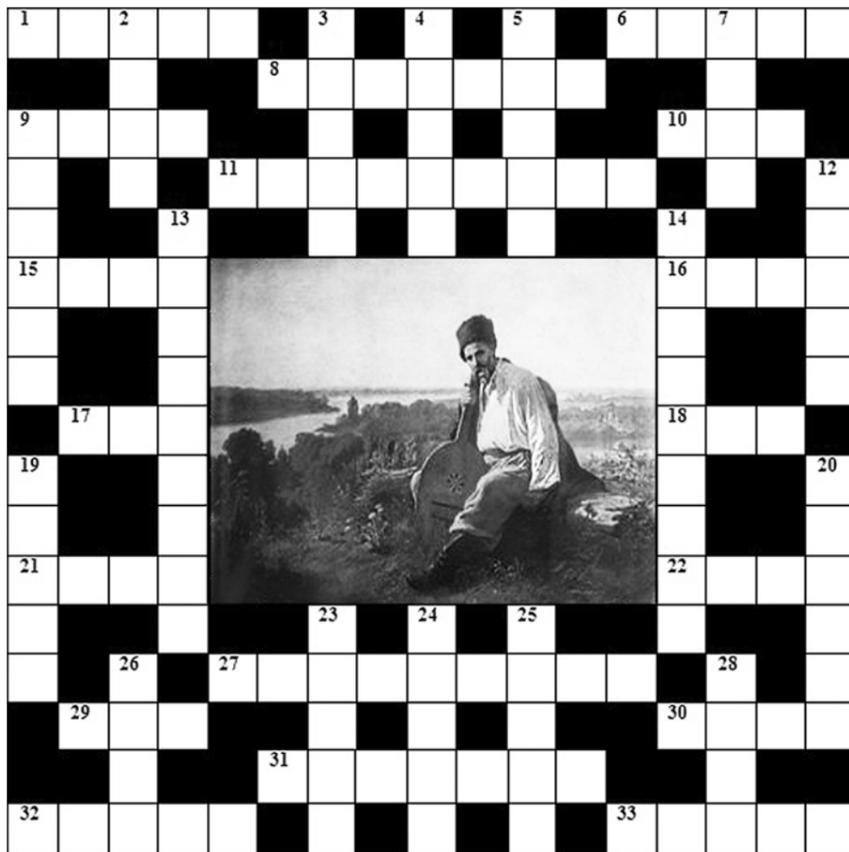
«Заповіт» п'яе ў цішы дзяўчына...»

Уздоўж

1. Украінскі горад, у якім друкар-асветнік, ліцвін (беларус) Іван Фёдарэў заснаваў першую на Украіне друкарню. 6. Васіль ... Народны пісьменнік Беларусі, які ваяваў на 2-м і 3-м Украінскіх франтах, быў цяжка паранены пад Кіраваградом; сёлета – 90 гадоў з дня яго нараджэння. 8. Гвалтоўнае далучэнне якой-небудзь краіны або яе часткі да іншай краіны. 9. «Як пагоніць з Украіны // У сіняе ... // Кроў варожую». З верша Т. Шаўчэнкі «Заповіт». 10. «З той пары ўспомню Украіну – // І ўспывае вобраз кожны ... // «Заповіт» п'яе ў цішы дзяўчына // Над магілай слаўнай Кабзара». З верша П. Панчанкі «Успамін». 11. «Умывай жа тварык белы // Дробнымі слязамі, // ... вярнуліся // Іншымі шляхамі». З паэмы Т. Шаўчэнкі «Кацярына». 15. Вулкан на востраве Сіцылія. 16. Жаргон. 17. ... не без вырадка (прык.). 18. Сварка,

крыкі. 21. Востры край рэжучай прылады. 22. Статуя, якой пакланяліся як божству. 27. Імя кіеўскага князя, мужа полац-

кай княгіні Рагнеды і бацькі князя Ізяслава; на гербе Украіны выява яго трызубца. 29. Лясны жаваранак. 30. Рака, правы прыток Дняпра, ад назвы якой утварыліся словы «Русь» і «Расія». 31. «Дазмагалася ... // Да самага краю // Горш за ляха свае дзеці // Яе распінаюць». З верша Т. Шаўчэнкі «І мёртвым, і жывым, ...». 32. «... героям!». Верш Якуба Коласа («Такой эпапеі, герояў такіх»). 33. ... Каўпак. Імя легендарнага партызанскага генерала, байцы якога змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі як на Украіне, так і ў Беларусі.

Упоперак

2. Упэўненасць у кім-, чым-небудзь. 3. Жаночае імя. 4. Металічнае пакрыццё паверхні абразоў. 5. ... Орлік. Імя паэта, публіцыста, украінскага палітычнага і дзяржаўнага дзеяча, аўтара Першай украінскай канстытуцыі, ураджэнца былога Ашмянскага павета (цяпер Вілейскі раён). 7. Ідзі ў родны ..., там і пад ёлкаю рай (прык.). 9. Белая .... Так у перакладзе з татарскай мовы называлася татарскае пасяленне, на месцы якога ўзнік крымскі горад Сімферопаль. 12. Кіеўска-Магілянская .... Навучальная ўстанова (пазней акадэмія), дзе вучыўся беларускі асветнік Сімяон Полацкі; настаўнікамі яго былі украінскія вучоныя і пісьменнікі П. Магіла, Л. Барановіч і інш. 13. Маса-вы, штучна арганізаваны сталінскім рэжымам на тэрыторыі Украіны голад у 1932 – 1933 гг., у выніку чаго загінула каля 4 мільёнаў чалавек. 14. Францішак .... Беларускі паэт, актыўны ўдзельнік паўстання 1863 – 1864 гг.; вучыўся ў Нежынскім юрыдычным ліцэі, працаваў у судовых установах Украіны. 19. «Кіеўскі ...». Адна з самых лепшых песень пра сталіцу Украіны Кіеў (сл. А. Малышкі, муз. П. Майбароды). 20. Гістарычная вобласць Украіны, дзе нарадзіўся найвыдатны палкаводзец, пераможца маскоўскага войска ў Аршанскай бітве 1514 г. Канстанцін Астрожскі. 23. Будзе зямлі ... – будзе хлеб і каўбаска (прык.). 24. Адвар з ягадаў, траваў. 25. Прыгожы студэнцкі горад у Чаркаскай вобласці. 26. Крымскі курортны горад, дзе пахаваны выдатны беларускі паэт М. Багдановіч. 28. Грашовыя сродкі.

Склад
Лявон ЦЕЛЕШ

Як кажучь у Адэсе:
«Сустранемся каля Дзюка»

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 18

Уздоўж: 1. Дуга. 3. Казка. 6. Асот. 11. Галава. 12. Ландыш. 14. Сонейка. 18. Маці. 19. Хвалі. 20. Рапс. 23. Марс. 24. Хлеб. 27. Косы. 28. Вечар. 30. Указ. 34. Праснак. 38. Атэль. 40. Абойма. 42. Мора. 43. Марац. 44. Іней. Упоперак: 1. Два. 2. Град. 4. Акын. 5. Край. 7. Сена. 8. Тры. 9. Раса. 10. Клас. 11. Гурман. 13. Шчасце. 15. Ежа. 16. Спэнарэ. 17. Пасцелька. 21. Вясна. 22. Паход. 25. Мікола. 26. Кузьма. 29. Час. 31. Спеў. 32. Сказ. 33. Алюр. 35. Адна. 36. Неба. 37. Горн. 39. Том. 41. Май.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАВАГРУДСКІЯ ЗАМКІ (заканчэнне артыкула). Пад час вайны 1654 – 1667 гг. войскі Маскоўскага княства двойчы бралі Навагрудак. Горад і замак вельмі пацярпелі пад час асады 1655 г., калі іх захапілі казакі Залатарэнкі. Часткова адноўлены ў 1660 г., замак без бою быў заняты войскамі князя Хаванскага: наёмны гарнізон, які не атрымаў своечасова пату за службу, адмакнуў браму ворагу. Вежы замка Меская, Калодзежная, Малая брама і Пасадская, а таксама праслы сценаў былі разбураны да падмуркаў. З улікам моцных разбурэнняў і спусташэння Навагрудка, сейм Рэчы Паспалітай у 1661 г. вызваліў горад ад падаткаў на чатыры гады. Але і гэта не дапамагло таму аднавіць былою моц. У час Паўночнай вайны ў 1706 і 1708 гг. праз Беларусь праходзіла войска шведскага караля Карла XII. На пачатку лютага

1706 г. шведскія войскі ўвайшлі ў Навагрудак, дзе размясцілі свой гарнізон колькасцю 270 чалавек, потым узарвалі яго, чым давяршылі разбурэнне ўмацаванняў крэпасці.

У 1802 г. гродзенскі губернатар Бенігсан даў дазвол навагрудскаму гараднічому маёру Скалону разабраць рэшткі замкавых вежаў для брукавання гарадскіх вуліцаў. А напрыканцы XIX ст. на тэрыторыю замчышча пачалі звозіць смецце з усяго горада, якое пакрыла амаль двухметровым пластом

Навагрудскі замак на дзядзінцы (верасень 2013 г.)

руіны замкавых пабудоваў. У самым пачатку мінулага стагоддзя абрушыліся дзве сцяны Касцельнай вежы, а ў гады Першай сусветнай вайны абвалілася паўднёвая сцяна вежы Шчытоўка. Аднак да нашага часу захаваліся малюнкi і фотаздымкі гэтых муроў да падзення іх сценаў.

У час раскопак (1924 г.) на яго тэрыторыі выяўлены фундаменты Успенскага храма, пабудаванага ў першай палове XIV ст. Верагодна, будаўніцтва распачалося пры вялікім князе літоўскім Гедзіміне, калі Навагрудак быў яго рэзідэнцыяй. Прыкладна ў 1316 г. горад стаў кафедраль першага літоўскага (заходнерускага) мітрапаліта Феафіла. Магчыма, пабудавалі царкву і крыху пазней – пры сыне Гедзіміна Карыяце. Менавіта тут у 1415 г. адбыўся сабор праваслаўных епіскапаў ВКЛ, дзе быў абраны незалежны ад Масквы мітрапаліт Рыгор Цамблак. Важнай адметнасцю царквы было і тое, што ў ёй з XVI ст. знаходзілася ікона Маці Божай Навагрудскай, вядомай шматлікімі чудамаі. Пазней, пры заснаванні ў Навагрудку мужчынскага і жаночага базыльянскіх манастыроў, Замкавая царква выкарыстоўвалася імі для асобных богаслужэнняў.

У 1922 – 1930 гг. праведзеная частковая кансервацыя рэшткаў вежаў. Напрыканцы XX ст. складзеная частка паўднёвай сцяны; у 2013 г. праведзеная чарговая кансервацыя рэшткаў вежаў.

Малы замак у XI ст. – комплекс умацаванняў, складаўся з землянога вала і драўляных абарончых канструкцыяў. У канцы XIII – пач. XIV ст. з заходняга боку над уездом была надбудаваная мураваная вежа (10,9 x 12,3 м, таўшчыня сценаў 2,6 м). У канцы XV – пач. XVI ст. вежа перабудаваная ў 8-гранную.

Абодва замкі ў XIII ст. былі дадаткова ўмацаваны магутным земляным валам і ровам, якія размяшчаліся каля падножжа ўзгорка з паўночнага і паўночна-заходніх бакоў. Навагрудскія замкі паспяхова процістаялі нападам праціўнікаў: крымскіх татар (пач. XVI ст.) і інш. У 1828 г. засталіся дзве вежы: Шчытоўка і Касцельная. На Малым замку рэшткі мураванай вежы былі прыстасаваны пад млын-вятрак.

Археалагічныя раскопкі 1969 – 1970 гг. далі новыя звесткі аб архітэктуры замка. Навагрудскія замкі зберагліся часткова. Ахоўваюцца дзяржавай.